

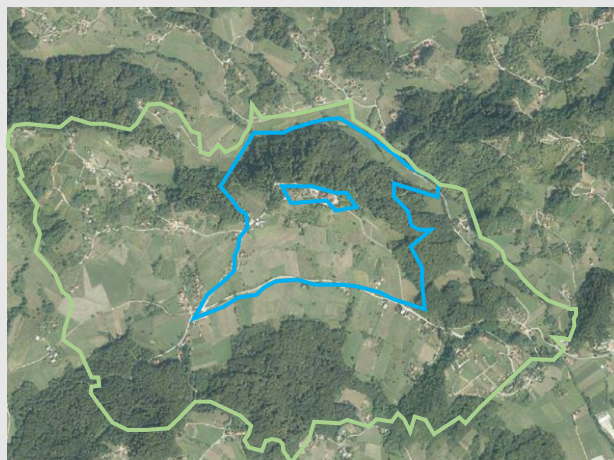
VELIKI TABOR

1. OPĆI I ADMINISTRATIVNI PODACI

Županija	Krapinsko - zagorska
Grad/općina	Općina Desinić
Naselje	Hum Košnički
Katastarski podaci (zona kulturnog krajolika)	<p>ZONA A - k.č.br.: 351/2, 352, 353, 351/3, 351/1, 351/4, 351/5, 351/6, 351/7, 351/8, 351/9, 351/10, 351/11, k.o. Košnica.</p> <p>ZONA B - k.č.br.: 358/51, 358/9, 358/50, 358/10, 358/11, 358/12, 358/13, 358/14, 358/15, 358/16, 358/17, 358/18, 358/19, 358/20, 358/21, 358/22, 358/23, 358/24, 358/25, 358/38, 358/26, 358/27, 358/28, 354/3, 354/4, 354/5, 355, 335/25, 335/24, 335/23, 335/22, 335/21, 35/20, 335/19, 335/18, 335/17, 335/16, 335/15, 335/14, 335/13, 335/12, 335/11, 335/10, 335/9, 335/7, 335/6, 335/5, 335/4, 335/3, 335/2, 335/1, 349/2, 349/1, 349/2, 348/1, 347, 346/2, 346/1, 343/3, 358/4, 358/41, 358/7, 358/8, k.o. Košnica te na sjeverozapadu zone k. č. 202, 203, 226, 231, 236, 235, 234, 249, 254, 252/1, 252/2, 464, 1781, 373, 439, 438, 441, 443, 444, 445, 458, 455, 456, 260, 257, 215/3, 215/2, 215/1, 207, 205/10, 205/11, 205/2, 205/1, k.o. Košnica, 381/2, 380, 388, 395, 396, 397, 398, 425, 426, 424, 427, 428, 387/2, k.o. Košnica, jugozapadno od burga k. č. 407, južno od burga k. č. 1659, 1660, 1661, k.o. Košnica.</p> <p>ZONA C - k.č.br.: 191, 190/1, 190/2, 186, 183/1, 183/8, 202, 203, 226, 231, 235, 243, 242, 241, 239, 473, 475, 476, 477, 478, 479, 366, 367, 358/1, 363/2, 362, 657/2, 657/1, 671/1, 671/2, 671/3, 671/4, 671/6, 671/5, 671/6, 672/3, 676, 672/4, 675, 674, 358/15, 358/16, 358/17, 358/18, 358/19, 358/20, 358/21, 358/22, 358/23, 358/24, 358/25, 358/38, 358/26, 358/27, 358/28, 358/29, 358/30, 358/31, 358/32, 358/33, 358/34, 358/35, 358/36, 358/37, 356/1, 356/3, 356/5, 356/7, 356/8, k.o. Košnica, 1313/1, 1313/2, 1314, 1336, 1340/3, 1343/2, 1510/4, 1510/28, 1510/14, 1512/57, 1512/12, 1512/11, 1512/10, 1512/9, 1512/8, 1512/7, 1512/70, 1512/6, 1515/49, 1515/31, 1515/30, 1515/29, 1515/28, 1515/27, 1515/26, 1515/25, 1515/24, 1515/23, 1515/22, 1515/21, 1515/20, 1515/19, 1515/18, k.o. Desinić, 334/52, 333/17, 333/15, 333/10, 333/8, 333/7,</p>

	333/6, 1666/2, 1666/3, 1660, 1647, 1646, 1645, 323/66, 323/64, 323/63, 323/62, 323/61, 323/26, 323/3, 318/1, 316/1, 306, 295, 296, 292, 290/5, 128/2, 128/1, 133, 84, 85, 82/2, 82/1, 176/1, 174, 188/1, 189/1, k.o. Košnica.
Naziv	Dvor Veliki Tabor
Nadležnost	Konzervatorski odjel u Krapini
Glavna datacija	16. stoljeće
Naručitelj	Obitelj Ratkaj
Vlasništvo	Republika Hrvatska
Pravni status	Z-3072
Namjena	Muzejska; Muzeji Hrvatskog zagorja

Povijesni katastar imanja iz 1861., zona zaštite DOF podlozi

2. SMJEŠTAJ, ORGANIZACIJA I SASTAVNICE CJELINE

Kulturno-povijesna cjelina Veliki Tabor nalazi se na krajnjem zapadnom dijelu Hrvatskoga zagorja, na jednoj od južnih izdvojenih uzvisina lanca Koštrun, uz granicu na Sutli, u neposrednoj blizini Desinića. Utvrda-dvor smješten je na samom istočnom dijelu zaravni kojeg omeđuju niski zidovi, ostaci starih bedema i kula - osmatračnica. Na najzapadnijem dijelu uz prilazni put nalazi se kula bastion, a u međuprostoru dvora i bastiona nekoliko je stambenih tradicijskih zgrada.

2.1. DVORAC

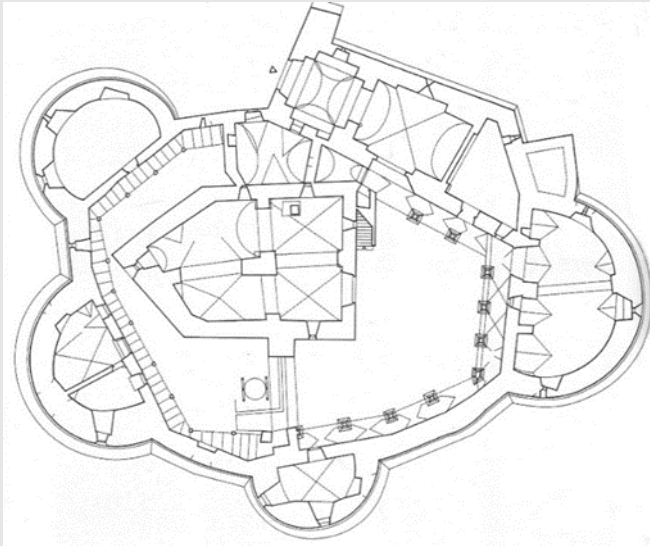
Osnovni arhitektonski elementi utvrde-dvora su obrambeni zidovi s polukružnim kulama na sjeverozapadnoj, zapadnoj, južnoj i istočnoj strani, ulazni trakt na sjeveroistočnoj strani, arkadni hodnici koji okružuju dvorište te velika peterokutna zgrada u središnjem dvorištu sklopa. Ova stambena građevina (*palas*), bliža sjevernom i zapadnom traktu obrambenog ziđa, viša je od ostalih dijelova dvora za jedan kat. Kule i hodnici unutar vanjskog prstena različitih su visina (dvije ili tri etaže), no visinom je dominantan ulazni trakt - dvokatna građevina izduljena tlocrta na sjeveroistočnoj strani sklopa. Krovovi su dvostrešni, višestrešni i stožasti. Visinom dominira krovšte palasa i ulaznog trakta.

Ulazni trakt je dvokatna građevina izduljena pravokutna tlocrta na sjeveroistočnoj strani. Između sjeverne fasade središnje peterokutne zgrade i sjevernog obrambenog zida interpolirana je jednostavna dvokatna šesterokutna građevina i sklop stubišta na njezinoj istočnoj strani. U uglu, na spoju ulaznoga trakta i istočne kule, s vanjske strane je prigradena dvokatna građevina nepravilnoga četverokutnog tlocrta. Dvokatni arkadni trjemovi podignuti su u razdoblju od polovine 16. stoljeća do početka 17. stoljeća pred ulaznim traktom, istočnom i južnom kulom te zidom koji ih povezuje. Arkadni trjemovi se protežu u prizemnoj zoni zapadnoga zida i kule, međutim, katna zona je riješena drvenim ophodima. Od četiri polokružne kule južna je površinom najmanja, a istočna najveća. U etažama su organizirane kao jednodimenzionalne s pristupom iz hodnika, osim istočne najveće kule, koja sadrži više prostorija na etaži te veću dvoranu u prizemlju. Unutar jugozapadne kule nalazi se dvoetažna kapela.

Do ulaznog portala s vežom u sjevernoj kuli vodi blago nakošen kolni pristup. Iz većeg dijela unutarnjeg dvorišta koje je podijeljeno spojnim mostom pristupa se u prizemlje palasa koji je umjesto podruma služio kao veći gospodarski prostor, prijašnja stambena tri kata imaju pristup iz spojnog hodnika te dograđenih vanjskih stuba. Pristupna stubišta u oba dijela dvorišta vode na prvi kat trijema i naknadno su dograđena (od toga jedno posve recentno) dok su ostala stubišta unutarnja.

Masivni zidovi kula zidani su opekom i lomljenim kamenom. Izvorni drveni trijem zadržan je u zapadnom dijelu unutarnjeg dvorišta, a u istočnom je tijekom povijesti zamijenjen reprezentativnim zidanim, u arkadnoj formi sa kamenim stupovima i križnim svodovima. Dograđeni ulazni sklop u sjevernoj kuli ima češke svodove, dok su u ostalim starijim dijelovima dvora (palas, kule) bačvasti odnosno križni svodovi. U gornjim etažama prevladavaju stropovi – drveni grednici.

Vanjski plašt dvorca karakterizira skošeno podnožje izvedeno u kamenu koje završava kordonskim vijencem polukružnog profila, a nad njim je izvedena zona prizemlja s artiljerijskim strijelnicama. Ova je zona kontinuiranim nizovima visećih arkada odijeljena od katne zone koja je na jednak način zaglačena žbukom, međutim, rastvorena je pravokutnim prozorima među kojima se nalaze strijelnice. Istočna viša kula ističe se i renesansnim erkerima. Dvorišna pročelja određuju arkadni trjemovi čije su vanjske plohe oslikane sivim medaljonima na bijeloj podlozi, karakterističnim načinom dekoriranja u 17. stoljeću.

Središnja zgrada – palas ima glatka žbukana pročelja rastvorena kasnogotičkim četverodijelnim prozorima i renesansnim biforama. Oslíkana je uglovnim kvadrima te razdjelnim vijencem u gornjoj zoni, između drugog i trećeg kata, u crveno-sivoj kombinaciji.

Sačuvan je drveni pod u većoj dvorani istočne kule kao i fragmenti zidnog baroknog oslika u prostorijama iste kule na prvom katu koji potječu iz vremena prenamjene utvrde u stambeni prostor. Riječ je o dekorativnim oslicima u geometrijskoj formi, oslicima florealnog karaktera (u erkerima) te nekoliko medaljona u nadvratnicima i na svodu s prikazima godišnjih doba u žanr-scenama. Sačuvani su dijelovi povijesne stolarije, kasnogotički kameni vratni okvir štapastih profilacija, kamin, vinska preša.

Pokretna izvorna oprema nije sačuvana. Dvor je opremljen povijesnim namještajem i zbirka prikupljenim sa drugih lokaliteta i izvora, te predstavljaju sadržaj zbirke muzeja uređenog u zgradi palasa.

Veliki Tabor je temeljito obnovljen u dugogodišnjoj rekonstrukciji u proteklom desetljeću. U cijelosti je izvedena konstruktivna sanacija zidanih konstrukcija dvora koja je uključila prezidavanja i injektiranje zidova i svodova, ugradnju štapnih sidara, polaganje karbonskih traka u unutarnjem i vanjskom licu zidova. Također je izvedena konstruktivna sanacija svih svodova karbonskim vlaknima u vapnenoj žbuci. Završena je zamjena dijelova trošne krovne konstrukcije novom hrastovom građom i kompletnog pokrova cijelog krovišta. Ugrađena je nova pročelna stolarija. Dovršena je građevinska sanacija dvora te je potpuno obnovljeno i ožbukano pročelje u zoni iznad kordonskog vijenca.

Restauratorski radovi izvedeni su na kamenim elementima: okvirima prozorskih otvora i strijelnica, konzolama, kordonskom vijencu, glavnom portalu i grbovima iznad glavnog ulaza u dvor kao i na ploham dvorišnih pročelja te pripadajućoj kamenoj plastici. Konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su na zidnom osliku u prostorijama prvog kata sjevernog krila i istočne kule.

Potpuno su završeni i dovedeni u funkciju radni prostori muzeja Veliki Tabor, uređen je depo muzeja u potkrovlju, izvedena je kotlovnica centralnog grijanja za cijeli dvor te sve ostale potrebne instalacije plina, elektrike, vodovoda i kanalizacije. Pod središnjeg dvorišta popločan je novim kamenim pločama.

2.2. GOSPODARSKE ZGRADE

Od sačuvanih gospodarskih građevina najvrjedniji je bastion – prvobitna obrambena kula smještena na strmoj padini brijega na prilazu dvoru. Jednoprostorna zidanica peterokutnog tlocrta služila je kasnije kao gospodarski objekt za preradu grožđa i proizvodnju vina te kao sjenik. Građena je od kamena lomljenca, a zaključena je kosim višestrešnim krovom. Otvorena pročelja u dijelu koji nije zaštićen obrambenim zidom imaju visoko skošeno podnožje te strijelnice raspoređene u dva reda.

Na platou pred dvorcem kojeg obrubljuju ostaci obrambenog zida nalaze se dvije stambene tradicijske prizemnice dvostrešnih krovišta, koje su vjerojatno služile kao pomoćni objekti za rad i smještaj posluge.

2.3. OKOLIŠ

Dvor nije imao uređen perivoj no prirodna šuma i vinogradi po obroncima okolnog brijega zadržali su se do danas. Od 16. do kraja 17. stoljeća velikotaborsko vlastelinstvo bilo je jedno od većih na području Zagorja. Na vrhovima okolnih brežuljaka podignute su kapele sv. Magdalene, sv. Margarete i sv. Ivana Košničkog. U neposrednoj blizini burga nije bilo izgradnje, osim alodijalnih zgrada na padini uz prilazni put.

Na sliku pejzaža utjecala je geometrija parcela. Prema kartama katastarske izmjere katastarske općine Desinić i Košnica iz 1861. godine, velike parcele pokrivene šumama nalazile su se na sjevernim padinama brijegova, a velike livadne površine u nizinama uz potoke. Na južnoj padini u podnožju burga prostirao se veliki vinograd.

Na manjim parcelama vinograda oko područja sv. Magdalene stajale su klijeti, a uz seoske putove bilo je smješteno nekoliko zadružnih kuća i gospodarskih zgrada (staja sa sjenicima) uz koje su postojali pašnjaci (pašinec) sa stablima voćki te vrt. Južno od sv. Magdalene, uz potok se nalazio mlin, istočnije od kapele postojala je škola, a na raskrižju putova koje vode prema Velikom Taboru i kapela poklonac na općinskom zemljištu. Ova prostorna organizacija zadržala se sve do kraja 19. stoljeća, kada je posjed Veliki Tabor rasparceliran. Velika parcela s vinogradom, voćnjakom, oranicama i livadama u podnožju dvorca podijeljena je u pravilni raster od stotinjak malih parcela.

3. STANJE

Kompletan dvor je u nedavnoj obnovi saniran, konstruktivno stabiliziran i konzervatorsko-restauratorskim metodama obnovljen, sve sukladno provedenim istraživanjima i izrađenim elaboratima. Cilj preuređenja bilo je i privođenje muzejskoj namjeni svih prostora utvrde, osim palasa koji je bio obnovljen i preuređen nešto ranije. Obnovljena su vanjska i unutarnja pročelja novom vapnenom žbukom, zidni oslici dvorišnih pročelja rekonstruirani su prema utvrđenim izvornim fragmentima, obnovljena je ili zamijenjena novom odgovarajućom vrstom kamena plastika, zamijenjena je vanjska i unutarnja stolarija - dio najstarijih vratnih krila i dovratnika te okova se zadržao uz nužne popravke, zadržan je dio izvornih podnih obloga (drveni tzv. "seljački " pod u prostorijama prvog kata istočne kule), izveden je dio novih stropova, popravljeno je izvorno krovište te postavljen kompletno novi pokrov. Restaurirani su zidni oslici u interijerima. Unutarnja dvorišta popločena su novim kamenim pločama, dok je u ulaznoj veži presložen izvorni kameni pod izveden kao gruba kolnička "kaldrma". Obnovljeno je krunište bunara, a dvorišni prostor dobio je dva nova stubišta za pristup prvom katu palasa i trijema koji povezuje sve kule.

Kula „bastion“ nije sustavno obnovljena, djelomično je učvršćeno krovište radi sprječavanja daljnjeg propadanja.

4. VALORIZACIJA

Sagrađen tijekom 16. stoljeća kao utvrda protuturskog obrambenog sustava, Veliki Tabor svojom srednjovjekovnom građevnom jezgrom i renesansnim karakterom arhitektonske cjeline nosi obilježja jedinstvene graditeljske strukture na prijelazu iz srednjega u novi vijek. Izvorno vlastelinski posjed obitelji Ratkaj do kraja 18. stoljeća, ovaj dvor je rijedak primjer kontinuiteta korištenja te transformacije iz feudalnoga kasnogotičkoga burga u dvorac renesansnih obilježja što je u konačnici odredilo njegovu arhitektonsku slojevitost te ukupnu povijesnu, umjetničku i estetsku vrijednost. Graditeljski sklop formiran bedemom povezanim kulama i peterokutnom zgradom palasa u središtu unutarnjega dvorišta te izdvojenom kulom bastionom predstavlja jedinstven tipološki koncept. Osim očuvane te osobito rijetke i kvalitetne arhitektonske strukture i artikulacije volumena, dvorac Veliki Tabor ostvaruje iznimnu vrijednost zahvaljujući očuvanim elementima povijesne opreme, a to su zidni oslici, prozorska i vratna stolarija, kaljeve peći, drveni podovi i ostalo. U povijesno-umjetničkom kontekstu osobito je značajan i vrijedan barokni zidni oslik s vegetabilnom ornamentikom i žanr-scenama s prikazima godišnjih doba u istočnoj kuli.

Cjelokupnu vrijednost građevnog sklopa dvorca-burga Veliki Tabor nužno je sagledati u kontekstu njegova smještaja u visoko valoriziranom zagorskom krajoliku koji je odredio morfologiju dvora te prostorna i vizualna obilježja arhitektonsko-pejzažne cjeline kojom dominiraju šumske površine na sjevernim obroncima te livade, oranice i vinogradi na južnim padinama. Povijesna geometrija parcela koja je utjecala na sliku pejzaža promijenjena je krajem 19. stoljeća kada je velika parcela s vinogradom na južnoj padini u podnožju burga podijeljena u pravilni raster mnoštva malih parcela. Peterokutni bastion na strmoj padini brijega na prilazu dvoru svjedoči o dugoj tradiciji vinogradarske kulture s obzirom da je kao izvorno obrambena kula prenamijenjen u gospodarsku građevinu za preradu grožđa i proizvodnju vina. Očuvane dijelove nekadašnje prostorne organizacije koja se mijenjala ovisno o složenim društvenim i povijesnim okolnostima predstavljaju i dvije tradicijske građevine na platou pred dvorcem.

Zahvaljujući osobitim arhitektonskim, povijesnim i umjetničkim vrijednostima, Veliki Tabor predstavlja jedan od najznačajnijih spomenika profanoga graditeljstva u kontinentalnoj Hrvatskoj te rijetko očuvan i izuzetan primjer ove tipološke grupe na širem kulturološkom području, a svojom organskom

povezanošću sa krajolikom Hrvatskoga zagorja definira trajan prostorni i kulturni identitet te jedinstven graditeljsko-krajobrazni entitet.

5. MJERE ZAŠTITE I PREPORUKE ZA OBNOVU I PRENAMJENU DVORCA I PRIPADAJUĆIH DIJELOVA KOMPLEKSA

Napomena: Dvor Veliki Tabor zaštićen je kao kulturno-povijesna cjelina s tri zone zaštite (A, B i C zona). Mjere u nastavku odnose se na najužu, A zonu zaštite koju čine dvor, kula – bastion i nekolicina manjih zgrada unutar vanjskog obrambenog prstena, te dio B zone koja ih okružuje.

Dvor Veliki Tabor, k.č.br. 351/2 k.o. Košnica – stupanj zaštite: D1

S obzirom da je ovaj visoko vrijedni kasnogotičko-renesansni građevni sklop, dvorac-burg, očuvan do danas u gotovo nepromijenjenom obliku, kod budućih intervencija obavezna je primjena konzervatorskih metoda (održavanje, sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja, prostornog ustroja, konstruktivnih elemenata i opreme interijera. Obnavljaju se i prezentiraju elementi očuvane povijesne opreme (zidni oslici, prozorska i vratna stolarija, kaljeve peći, drveni podovi, itd.). Moguće su minimalne intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije.

Gospodarske zgrade: kula „Bastion“, k.č.br. 350/1 i zgrade na 351/8, 351/9, 351/10 i 351/11 sve k.o. Košnica – stupanj zaštite: G1, G2

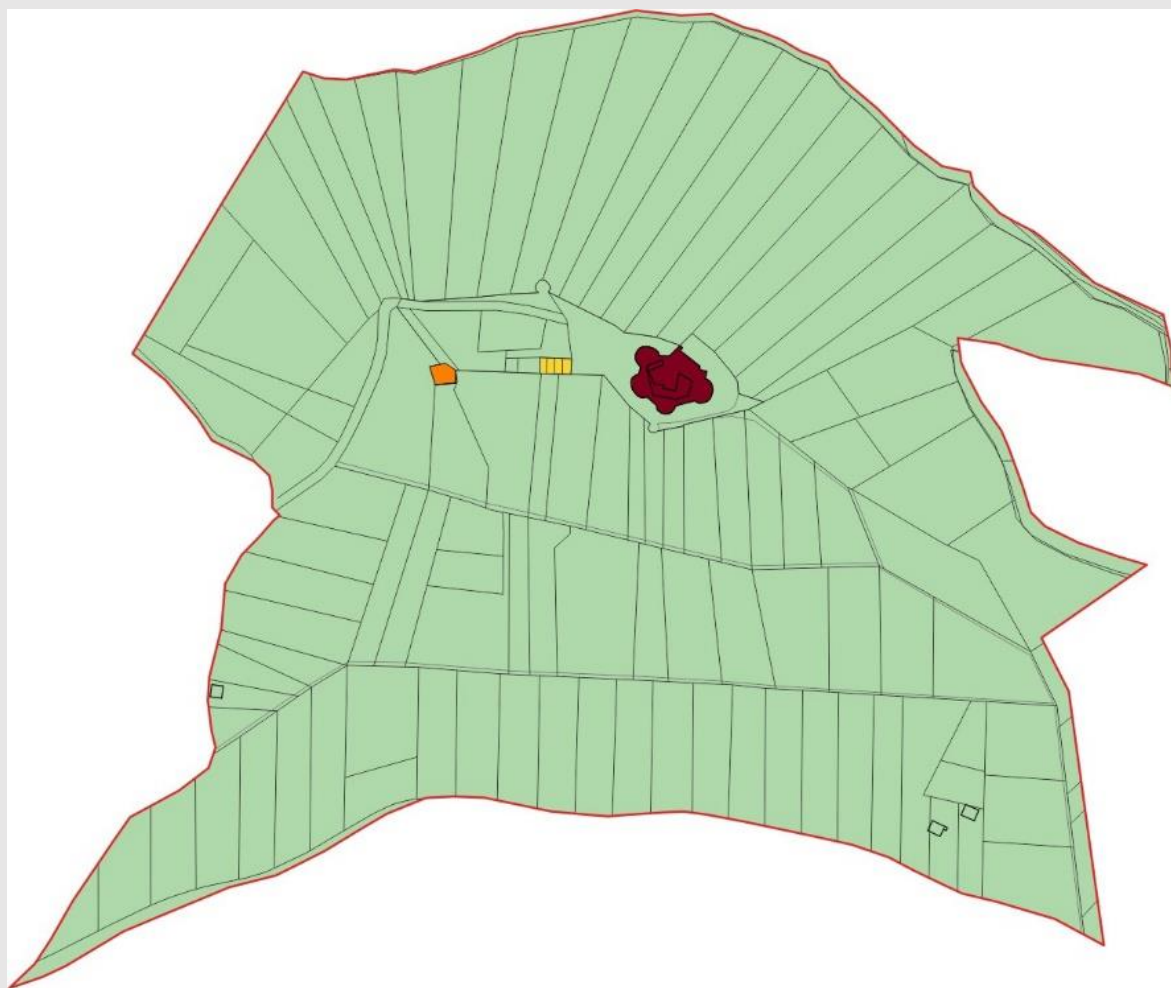
Za peterostranu jednodobrostranu kulu „Bastion“ primjenjuju se konzervatorske metode (održavanje, sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena, artikulacije pročelja, prostornog ustroja i konstruktivnih elemenata. Moguće su minimalne intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije.

Za stambeno-gospodarske zgrade (na k.č.br. 351/8, 351/9, 351/10 i 351/11 sve k.o. Košnica) primjenjuju se konzervatorske metode (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija, rekonstrukcija) u očuvanju volumena te artikulacije i oblikovanja pročelja. Unutarnji prostor je moguće prilagoditi potrebama nove namjene.

Okoliš – stupanj zaštite: P3

Za uži dio okoliša dvora - zona A (unutar obrambenog prstena) potrebno je izraditi projekt uređenja. Nužno je uzeti u obzir arheološke nalaze (ostaci bedema i kula) i obvezu njihove primjerene prezentacije.

U ostalom dijelu prostora unutar obuhvata zaštite dvorca Veliki Tabor odnosno izvan zone A, potrebno je očuvati zelenu zonu kao prirodni kulturni krajolik bez gradnje.

DVORAC

D1

Primjena konzervatorskih metoda (održavanje, sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja, prostornog ustroja, konstruktivnih elemenata i opreme interijera. Moguće su minimalne intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije. Obnavljaju se i prezentiraju elementi očuvane povijesne opreme.

GOSPODARSKE ZGRADE

G1

Primjena konzervatorskih metoda (održavanje, sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija, rekonstrukcija) u očuvanju volumena, artikulacije pročelja, prostornog ustroja i konstruktivnih elemenata. Moguće su određene intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije.

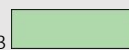
G2

Primjena konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija, rekonstrukcija) u očuvanju volumena te artikulacije i oblikovanja pročelja. Unutarnji prostor je moguće prilagoditi potrebama nove namjene.

PERIVOJ

P3

Očuvanje zelene zone ili parterno uređenje bez nove izgradnje, sve usklađeno s karakterom prostora (prema konzervatorskim smjernicama nadležnog konzervatorskog odjela).

6. BIBLIOGRAFIJA I DOKUMENTACIJA

Čikara, Duško; Ćurić Anka: O prvotnom izgledu i dataciji velikotaborske utvrde, Peristil, br. 54, 2011.

Obad Šćitaroci, Mladen: Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

Umjetnička topografija Hrvatske: Krapinsko-zagorska županija, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2008.

Projekt rekonstrukcije i preuređenja dvora Veliki Tabor, Hrvatski restauratorski zavod

Elaborat konzervatorsko-restauratorskih istraživanja unutrašnjosti kula A, B i C, Svezak I i Svezak II; HRZ, Zagreb, 2009.

Elaborat konzervatorsko-restauratorskih istraživanja sjevernog krila, prigradnje, kule D i spojnog krila, Svezak I, Svezak II, Svezak III i Svezak IV HRZ, Zagreb, 2009.

Elaborat konzervatorsko-restauratorskih istraživanja pročelja kula A, B, C, kurtina AB, BC, CD i spojnog krila, Separat, Svezak I i Svezak II; HRZ, Zagreb, 2011.

Rekonstrukcija dvora V. Tabor, Tehnička dokumentacija za potvrdu glavnog projekta, Omega Engineering d.o.o., 2009.

Bastion dvora V. Tabor, Hum Košnički, Elaborat konzervatorsko-restauratorskih istraživanja; HRZ, Zagreb, 2011.g

Rekonstrukcija bastiona – krovšte, izvedbeni projekt; GH Inženjering, Zabok, 2016.g

Dvorci i kurije sjeverne Hrvatske – stanje i mogućnosti njihova uključivanja u suvremeni život, grupa autora, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1970.g.

Foto dokumentacija: Fototeka Ministarstva kulture, Fototeka Konzervatorskog odjela u Krapini i Zagrebu